

Novus forlag · eISSN 2387-6700

Radosław Kotecki, Carsten Selch Jensen, Stephen Bennett (red.), *Christianity and War in Medieval East Cenral Europe and Scandinavia*. Leeds: Arc Humanities Press, 2021. xiii + 310 s.

Anmeldt av MAX NADERER

Problemer knyttet til forholdet krig og kristendom i middelalderen har blitt undersøkt særlig i kontekst av korstogene. Denne gode antologien skifter fokuset fra en kors-togs-sentrisme til en bredere problemstilling rundt kristendommen og kirkens innflytelse på krigens kultur. Det geografiske fokuset retter seg mot en region som har blitt betegnet som «Younger Europe» eller «New Christianity» (s. 2) og behandler denne i tiden fra 1000-tallet til 1200-tallet.

Utgiverne har erfaring med temaet og har tidligere utgitt noen bøker som går i samme retning. Særlig Radosław Kotecki har sammen med andre utgitt flere antologier som tar opp forholdet mellom vold, kirken og religion i middelalderens Europa. Carsten Selch Jensen og Stephen Bennett er eksperter angående korstogshistorien i henholdsvis de baltiske områdene og det hellige landet. For denne antologien har de samlet 14 etablerte forfattere som i tidligere publikasjoner har demonstrert sin kunnskap passende til bokens overordnede tema.

Boken har to eksplisitte mål – å presentere originale og nye innsikter samt å gjøre resultatene kjent for et bredere publikum utover lokale forskningsmiljøer (s. 2–3, 20–22). Boken oppnår sine mål. Som bokens styrkes fremheves, «its frequent use of a comparative perspective, which embeds the results of the research in a pan-European context» (s. 20). Det komparative perspektivet kan ikke oppfylles av hver enkel artikkel og i like stor grad, med dette minsker hverken deres eller bokens kvalitet som helhet. Det er imidlertid litt synd at en mer helhetlig komparasjon av bokens funn blir overlatt til leseren, selv om boken ikke vil gi et uttømmende perspektiv.

Boken har to deler med henholdsvis seks og sju artikler. Artikkene i den første delen omhandler relasjonen mellom kirken, geistligheten og krig. Ikke minst biskopenes aktiviteter spiller en fremtredende rolle som blir drøftet av fire forfattere i sine respektive artikler (Judit Gál, Gábor Barabás, Sini Kangs, og Jacek Maciejewski). I den andre delen fokuserer artikkene på ideer om krig og hvordan de ble påvirket av religiøse faktorer. Denne delen drøfter både religiøse ritualer på slagfeltet og praksiser

i krig påvirket av kristne forestillinger samt krigføringens fremstilling og legitimering ifølge de narrative kildene.

Det er ikke plass her til å oppsummere alle artiklene i boken, så det gjøres bare for et utvalg. Det er de fem artiklene til Sini Kangas, Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen, Martin Wangsgaard Jürgensen, Carsten Selch Jensen, Bjørn Bandlien. Med tanke på Collegium Mediaevales fokus og lesekrets omhandler disse bokens tema med særlig relevans for de skandinaviske riker og regionene.

Sini Kangas analyserer fremstillingen av kriger-biskopene («warrior-bishops») i de narrative kildene som behandler korstogene i Baltikum og Finland. Hun fokuserer på biskopene Meinhard (d. 1196), Berthold (d. 1198), og Albert av Livland (d. 1229) samt Henrik av Finland (påstått d. 1154/1155) og hvordan deres involvering og deltakelse ble omtalt i krøniker og helgenlegender. Forbudet mot å bære våpen til strid samt rettslige krav til å reise en hær og lede den skapte en spenning mellom ulike forventninger. Kangas' artikkel fullfører en dobbel komparativ analyse. Hun gir en sammenlignende presentasjon av de baltiske misjonsbiskopene ifølge krøniker og helgenlegender, samtidig henviser hun gjennomgående til det første korstog til det hellige landet og kan utpeke noen forskjeller. Ingen av biskopene er fremstilt som aktivt kjempende, mens flere opptrer som militære ledere. (Det står i en interessant motsetning til den ortodokse geistligheten som Anti Selart diskuterer i sin artikkel.) Det gjenstår imidlertid noe ambiguitet angående beskrivelse av den klerikale deltakelsen i selve kamphandlingene og forfatterne fremhevet heller biskopenes spirituelle omsorg.

Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen trekker fram Dominikanerordenens viktighet rundt krigs- og korstog ved den østre og sørlige østersjøkysten. Han argumenter at de ikke bare tjente som instrument i pavelig politikk, men også fremmet krig på vegne av verdslige makter som de skandinaviske konger og den tyske orden. Til 1265 var prekene rettet mot å fremme korstog i østersjøområdet, deretter ble oppmerksomheten vendt mot det hellige landet. Omkring 1300 dalte Dominikaneres involvering i korstogsbevegelsen til et knapt merkbart nivå som muligens kom av endrede relasjoner til den tyske orden og Johannitterordens rehabilitering. Dominikaneres fokus skiftet deretter til misjon.

Martin Wangsgaard Jürgensen tar opp forbindelsen mellom vold, krigføring og martyrdom i malerier i danske kirker i romansk stil fra omkring 1200. Slik tilbyr den en annerledes tilnærming som utvider bokens ellers tekstfokuserede analyser. Han argumenterer at fremstillingen av kjempende riddere i de fragmentarisk bevarte maleriene var del av et ikonografisk program hos den danske kirken som forfulgte to mål med dette – oppmuntring til aktiv og ekspressiv fromhet som inspirerte til

handling heller enn kontemplasjon, samtidig som kirken ville danne og kontrollere den for dermed å hevde sin autoritet.

Carsten Selch Jensen analyserer flere retoriske strategier i Saxo Grammaticus' *Gesta Danorum* relatert til krig og religion. Han drøfter hvordan Saxo legitimerer ulike kriger – både indre stridigheter samt korstogene mot venderne, hvordan Gud intervensjoner i disse konfliktene og ikke minst hvordan biskopenes deltakelse i krig ble fremstilt; her er det særlig fokus på biskop Absalon på grunn av hans fremtredende rolle i krøniken selv.

Bjørn Bandliens artikkel omhandler borgerkrigsperioden i Norge på 1100-tallet og samtidens oppfattelse og fremstilling av – samt dens konsepter for krigføring. Med Mikhail M. Bakhtins ideer om polyfone diskurser viser han at retorikken og forestillinger om hellig krig har eksistert ved siden av tradisjonelle diskurser om krig allerede i begynnelsen av borgerkrigsperioden. Det fikk sin videre utvikling under kong Magnus Erlingsson og erkebiskop Øystein Erlendsson. Særlig Olav den hellige ble brukt og omtalt på ulike måter og i ulike diskurser som ikke hadde samme relevans for ulike publikum – geistlige og verdslige. Polyfonien er først vist ved hjelp av ulike kilder og deretter påpekes ulike stemmer i Sverres saga.

Videre fremheves kan artiklene av Radosław Kotecki samt David Kalhous og Ludmila Luňáková. Disse artiklene etterlater et inntrykk fordi de utmerker seg gjennom en særskilt bred komparativ tilnærming til sine temaer. Kalhous og Luňáková diskuterer den klerikale oppfattelsen av krig i flere krøniker fra ulike regioner skrevet mellom 950 og 1120. Krønikeskribere søkte legitimitet når de beskrev en krig, men samtidig aksepterte de krig som en regulær og legitim del av livet. Koteckis drøfter den militære tilbedelsen og inngripen av engler i Polen og Kyiv-Rus som sannsynlig varte lengre i disse delene av Østeuropa når den hadde blitt foreldret i andre sentrale kristne områder. Hans artikkel imponerer med sin vide bruk av kildemateriale som går utover det tittelen ellers antyder.

Boken kan bare anbefales. Kritikken min er begrenset og ganske pirkete. Ved første øyekast kan man savne en avsluttende oppsummering eller konklusjon i boken. Imidlertid oppfyller introduksjonen denne funksjonen på en god måte, slik at det ikke fremstår som nødvendig – til tross for at den kunne ha avrundet boken gjennom å samle noen overgripende tråder. Den redaksjonelle prosessen har vært bra. Kun i Wangsgaard Jürgensen har jeg lagt merke til et komma etter fotnote 32 som ikke burde være der. Ellers fremstår bruken av ordet «Wendic» i Selch Jensens artikkel (s. 196, 198) litt uvanlig, istedenfor for «Wendish». Forhåpentligvis får boken et bredere publikum og vil bli lest av flere folk som har interesse i de diskuterte områdene. Artiklene egner seg ikke utelukkende for å få et innblikk i aktuell forskning om regioner

hvor litteraturen ellers har begrenset tilgjengelighet grunnet språket. Flere av dem kan tjene som inspirasjon for videre forskning og komparative problemstillinger.

Max Naderer, PhD, Institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitet i Oslo. Email: max.naderer@iakh.uio.no.